

Górska, Halina

"Burżuaznaja pressa Rossii i krupnyj kapitał. Koniec XIX w.-1914 g.", A. N. Bochanow, Moskwa 1984 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/3, 641-642

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wości, jego organizację i działalność. Układ pracy jest chronologiczny i obejmuje okresy: 1802—1861, 1861—1904, 1905—1917.

W najobszerniejszym rozdziale drugim autorka koncentruje się na sprawie reformy sądowej w r. 1864, która spowodowała zmiany w strukturze i zakresie kompetencji Ministerstwa. Poruszony jest tu również występujący w radzieckiej literaturze historyczno-prawnej problem tzw. kontrreformy. Według większości autorów wszystkie uzupełnienia i poprawki wydawane od lat siedemdziesiątych XIX w. oznaczały zmianę zarówno ducha, jak i litery ustawy z r. 1864. Autorka omawianej pracy zgadza się z taką opinią i podkreśla udział, a często inicjatywę Ministerstwa Sprawiedliwości w przygotowywaniu projektów poprawek.

Imponująco prezentuje się podstawa źródełowa pracy, jakkolwiek brak bibliografii utrudnia orientację. Autorka wykorzystała przede wszystkim wydane drukiem akty prawne, określające prawa, obowiązki i strukturę Ministerstwa Sprawiedliwości i szereg materiałów archiwalnych. Interesującym źródłem są także wspomnienia i prasa wydawana przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

H. G.

A. N. Bochanow, *Burżuaznaja pressa Rossii i krupnyj kapital. Kaniec XIX w. — 1914 g.*, Akademia Nauk SSSR, Institut Istorii SSSR, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1984, s. 150.

Problematyka dziejów prasy rosyjskiej przełomu XIX i XX wieku ma już znaczny dorobek w historiografii radzieckiej, ale pozostawia szereg zagadnień jeszcze nie dotkniętych przez historyków (m.in. problem dotarcia poszczególnych tytułów do określonych grup społecznych).

Omawiana praca zasługuje na uwagę zarówno ze względu na sposób ujęcia problemu, jak i bardzo szeroką bazę źródłową i sposób jej wykorzystania. Obok pamiętników i prasy, autor uwzględnił ocalałe archiwa redakcji i wydawnictw, a także korespondencję prywatną wydawców i dziennikarzy.

W okresie przyspieszonego rozwoju gospodarczego Rosji w końcu XIX wieku prasa codzienna stała się podstawowym środkiem masowej komunikacji. Obok prasy rządowej od lat sześćdziesiątych XIX w. zaczyna pojawiać się w Rosji gazeta prywatna. Ze względów głównie finansowych wiele gazet kończyło żywot bardzo wcześnie. Autor stara się ukazać różnorodne powiązania między szeregiem gazet rosyjskich a wielkim kapitałem, koncentrując się przede wszystkim na stronie wydawniczej, a niewiele miejsca poświęcając redaktorskiej. Chronologicznie książka obejmuje okres od końca lat dziewięćdziesiątych XIX w. do wybuchu I wojny światowej. W centrum zainteresowania autora znalazły się znane tytuły: „Nowoje Wremia”, „Russkoje Słowo”, „Russkije Wiedomosti”, „Riecz”, „Gołos Moskwy”, „Utro Rossii”, a także całkiem odrębna grupa gazet, jaką była prasa giełdowa.

Wśród różnych rodzajów powiązań wielkiego kapitału z prasą niebagatelną rolę odgrywał system zamieszczania ogłoszeń. Autor poświęca mu jeden z rozdziałów pracy. Należy podkreślić, że do chwili obecnej nie posiadamy opracowań dotyczących reklamy w gazetach rosyjskich, dlatego też analiza niniejsza jest szczególnie cenna. Bochanow zbadał ogłoszenia z lat 1898—1912 w dwóch gazetach: „Nowoje Wremia” i „Russkoje Słowo”. Wybór tytułów spowodowany został wieloma czynnikami, m.in. niezależnością tych gazet od kantorów pośredniczących w przyjmowaniu ogłoszeń, co pozwala wyraźnie wyodrębnić związek „publikujący—gazeta” i określić zależność gazety od różnych grup publikujących ogłoszenia.

Ciekawy i cenny ze względu na brak wcześniejszych opracowań jest również rozdział poświęcony prasie giełdowej. W tej dziedzinie powiązanie z wielkim kapitałem widać szczególnie wyraźnie.

Dużą zaletą tej pracy, ułatwiającą zapoznanie się z prezentowanym materiałem, są zestawienia i tabele. Książkę uzupełnia indeks osobowy.

H. G.

Ulrich Hunger, *Die Runenkunde im Dritten Reich. Ein Beitrag zur Wissenschafts- und Ideologiegeschichte des Nationalsozialismus*, Peter Lang, Frankfurt am Main—Bern—New York—Nancy 1984, s. 508.

Nie stworzono do dziś syntezy historii nauki w III Rzeszy. Napisano natomiast wiele monografii poświęconych poszczególnym zagadnieniom tego wielkiego tematu. Jedną z nich jest książka Ulricha Hungera, powstała, po małych przeróbkach, na bazie doktoratu obronionego w 1982 roku w Getyndze u prof. Düwela i wydana w serii „Europäische Hochschulschriften, Reihe III Geschichte und ihre Hilfswissenschaften”, tom 227. Pracę poświęcono popularnym w III Rzeszy badaniom nad runami, podejmowanymi przez naukowców, amatorów a nawet przywódców państwowych. Przerysowana i uideologiczniona, nieomal kabalistyczna interpretacja pisma runicznego miała stać się częścią „ideologii germańskiej”, dowodzić kulturowej i rasowej wyższości Germanów, ich prawa do ekspansji i władania innymi ludami. Autor, przedstawivszy czytelnikowi we wprowadzeniu swój kwestionariusz i metodę badawczą, stan badań i źródła, opisuje w pierwszej części pracy głównych „eksponentów” badań nad runami oraz narodowosocjalistyczne instytucje prowadzące te prace. W drugiej części Hunger wraca do prehistorii runologicznych dociekań i ukazuje wysiłki amatorów na tym polu. W trzeciej części pracy przedstawia konkluzje — wkład runologów do „brunatnej” ideologii i polityczne konsekwencje badań.

Książka Hungera poświęcona jest zagadnieniu dość szczegółowemu, lecz posiada wiele zalet czyniących ją atrakcyjną nie tylko dla badaczy narodowosocjalistycznej ideologii. Jest zajmująca, ukazuje mniej znane sfery działania SS, Rosenberga, Himmlera i uniwersytetów. Przedstawiając zainteresowania Reichsführera SS na tym polu dodaje kilka rysów do charakterystyki tej ciemnej, do końca nie przejrzonej postaci i może być interesującą podstawą do rozważań na temat patologii nauki w państwie totalitarnym.

P. W.

Deutschland im zweiten Weltkrieg, t. V: *Der Zusammenbruch der Defensivstrategie des Hitlerfaschismus an allen Fronten (Januar bis August 1944)*, wyd. Wolfgang Schumann, Wolfgang Bleyer, Akademie-Verlag, Berlin 1984, s. 702.

Prezentowana praca autorstwa kilkunastu naukowców z Centralnego Instytutu Historii Akademii Nauk NRD, Wojskowego Instytutu Historycznego NRD i Instytutu Marksizmu-Leninizmu przy KC SED z pewnością zasługuje na miano monumentalnej. Przedstawiono w niej obecny stan badań nad historią II wojny światowej podejmowanych w kraju naszych zachodnich sąsiadów. Stworzono wielką syntezę tak ważnego a zarazem tragicznego okresu w dziejach Niemiec. Autorzy